

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
доктор педагогічних наук,
старший науковий
співробітник ДНПБ України
імені В.О.Сухомлинського

150 років від дня народження Мирона Кордуби (1876-1947), історика, педагога, публіциста

Народився 2 березня 1876 в с. Острів на Тернопільщині у сім'ї священника. Уже з перших років навчання в початковій школі виявив виняткові здібності та виразний нахил до наукових студій. Здобував середню освіту в Тернопільській гімназії та в академічній гімназії у Львові, а вищу – на філософському факультеті Львівського університету, де слухав лекції з історії України у Михайла Грушевського та з української літератури в Омеляна Огоновського. 1898 здобув науковий ступінь доктора філософії у Віденському університеті.

Наприкінці 1900 оселився у Чернівцях, де викладав історію та географію у другій державній гімназії, поєднуючи педагогічну діяльність із науковою працею. 1902 став одним із засновників Українського

Березень 2025. Постаті

історичного товариства (УІТ) у Чернівцях. Участь у роботі УІТ суттєво розширила коло наукових інтересів ученого та зосередила його дослідницьку увагу на буковинській проблематиці. Він укладав географічні карти, здійснював ґрунтовні історико-географічні студії, навчальні географічні атласи, що вирізнялися науковою точністю та методичною продуманістю. Важливу роль відводив просвітницькій публіцистиці, спрямованій на формування національної свідомості. З цією метою друкувався в періодичних виданнях, поєднуючи наукову точність із доступною формою викладу. У 1912-13 редагував у Чернівцях місячник «Читальня», зміст якого визначали літературно-художні твори і життєписи українських письменників, популярні статті історичного і пізнавального характеру. Опублікував у ньому статті «Народи Буковини», «Яким чином Буковина перейшла до австрійської держави?». У 1912 ввів постійну рубрику «Нові книжки для народу» з інформацією про найновіші видання, які публікували товариства «Просвіта», «Українська школа», «Руська бесіда» у Львові. На обкладинках місячника вміщував «Пропамятні дні на кожний місяць», в яких зазначав дати життя або смерті українських письменників, історичних діячів, історичних подій з життя українського народу. У фондах Педагогічного музею України зберігається кілька примірників «Читальні», зокрема номер за 1912 р. зі статтею М. Кордуби «Де живуть українці».

У 1918-20 брав участь у державотворчих процесах Західноукраїнської народної республіки, працював у дипломатичній службі. Після

поразки визвольних змагань повернувся до педагогічної та наукової праці. У 1920-30-х викладав у гімназіях і вищих навчальних закладах Львова, активно співпрацював із Науковим товариством ім. Шевченка. У 1940-41 працював учителем української гімназії у Холмі, а з 1941 й до кінця життя – у Львові: у Науковій бібліотеці, учителем I і II українських гімназій, в.о. професора кафедри історії України, завідувачем кафедри південних і західних слов'ян Львівського університету.

Помер 2 травня 1947 у Львові.

130 років від дня народження Івана Паторжинського (1896-1960), оперного співака, педагога

Народився 3 березня 1896 в с. Петро-Свистунове на Запоріжжі. Голосом вдався в батька, який славився потужним басом. Закінчив Бахмутське духовне училище та Катеринославську духовну семінарію, де досягав таємниці співу, розвивав незвичайно сильний голос; співав у церковному хорі, організував чоловічий квартет, концерти якого проходили з аншлагом.

Ще на початку професійного шляху поєднував сценічну діяльність із педагогічною. З 1917 учителював в Алчевську, організував драматичний гурток. Згодом переїхав до Катеринослава.

Вокальну освіту здобув у Катеринославській консерваторії (1918-22). Працював керівником і диригентом хорової капели, хормейстером у клубі друкарів, створив чоловічий вокальний квартет, викладав співи у школах, розвиваючи вокальну майстерність учнів і популяризуючи українське музичне мистецтво серед молоді.

1925 став солістом Української державної столичної опери у Харкові, де пропрацював 10 років. Гастролював із оперною трупю Вольгемута від Житомира до Криму. Тоді ж сформувався неповторний дует Паторжинського з Марією Литвиненко-Вольгемут, який тривав 30 років. Від 1935 – соліст Українського театру опери та балету в Києві. У час Другої світової війни перебував в евакуації, а також виступав з концертами на фронті.

У 1944-60 – професор Київської консерваторії за класом сольного співу. Серед його студентів – Євген Червонюк, Дмитро Гнатюк, Андрій Кікоть. Створив свої принципи педагогіки, метод комплексного виховання співака. Як педагог поєднував високі мистецькі стандарти з національною музичною традицією, формуючи у студентів професійну дисципліну та любов до української опери.

Неповторно виконував широко відомі «Ніченьку», «Ой кум до куми залицявся», «Казав мені батько», «Взяв би я бандуру», «Реветь та стогне Дніпр широкий» та інші твори. Гастролював у Польщі, Італії, Фінляндії, Канаді, Німеччині, США, Франції. Провадив громадську роботу (у 1945-54 – голова правління Українського театрального товариства).

Виконав сорок п'ять оперних партій; знявся у кінофільмах «Запорожець за Дунаєм», «Наталка Полтавка». 1953

востаннє проспівав Карася із «Запорожця за Дунаєм» і покинув оперну сцену. У 1959 в залі Київської консерваторії відбувся останній концерт видатного співака. Його спадок – 20 платівок із оперними творами та 50 записів романсів.

Помер 22 лютого 1960 в Києві. Похований на Байковому цвинтарі.

190 років від дня народження Василя Гнилосирова (1836-1900), педагога, просвітителя, організатора освіти

Василь Гнилосиров народився 21 березня 1836 на хуторі Гавришівка (Полтавщина) у непростих обставинах: він був позашлюбною дитиною гусарського полковника у відставці Антона Гавриша та панянки з українського дворянського роду Наталії Ганджі. Новонародженого на світанку 22 березня батько підкинув бездітній родині управителя поміщицького маєтку Степана Гнилосирова, яка всиновила хлопчика, давши своє прізвище і виховуючи як рідного сина.

Навчався у Полтавській гімназії, де його наставниками були видатні педагоги – історик Олександр Стронін і поет Левко Боровиковський. У 1857 вступив до Харківського університету, активно долучився до громадівського руху, ставши одним із організаторів Харківської громади. У 1861 координував відкриття кількох недільних шкіл у Харкові

та повітах. Саме він від імені громади звернувся до Тараса Шевченка за порадою та підручниками для школярів. Поет відгукнувся на прохання громадівців і надіслав харківським недільним школам 3000 екземплярів свого «Букваря».

Після закінчення університету у 1861 розпочав практичну педагогічну діяльність у повітовій школі в Охтирці. Тут він поєднував викладання з культурно-просвітницькою роботою, організовуючи вечорниці, збираючи кошти для недільних шкіл, а також беручи участь у етнографічних експедиціях. У 1864 повернувся до Харкова, працював учителем російської мови в училищі та гімназії, а з 1870 – у Звенигородському двокласному міському училищі, а з 1873 й до кінця життя – штатним наглядачем училища в Каневі, де викладав історію та географію.

Займався виданням і розповсюдженням навчальних матеріалів: зберіг рукопис букваря О. Потебні і 1898 передав до редакції журналу «Киевская старина», де буквар був одразу надрукований. Організовував збір пожертв для видання українських підручників, співпрацював із різними громадівськими журналами, супроводжував видання «метеликів» – маленьких книжечок для народних шкіл.

Особливу увагу приділяв догляду за могилою Тараса Шевченка та створенню у Каневі першої Тарасової світлиці, що поклала початок музею поета. Вів «Книгу для відвідувачів», організовував облік гостей заповідника, забезпечував передачу реліквій і матеріалів для збереження пам'яті про поета.

Доля В. Гнилосирова складалася так, що його ім'я тривалий час залишалося в затінку історії, хоча він був

яскраво й обдарованою особистістю. Сучасники – провідні діячі української культури Михайло Старицький, Микола Костомаров, Володимир Науменко, Микола Лисенко – ставилися до нього зі щирою повагою. Дружні взаємини пов'язували його з Олександром Потебнею.

Помер 3 листопада 1900, похований на Канівському цвинтарі; могила не збереглася.

180 років від дня народження Адріана Прахова (1846-1916), мистецтвознавця і педагога

Народився 16 березня 1846 в місті Мстиславль (нині Білорусь). Навчався на історико-філологічному факультеті Петербурзького університету. Змолоду цікавився мистецтвом і виявляв неабиякі здібності до малювання, проте хвороба очей, головний біль, що його викликали тривалі заняття живописом, стали на заваді на шляху до професійних занять мистецтвом. Тому він обрав шлях історії та теорії мистецтв, що дозволяв поєднувати наукову роботу з практичними дослідженнями. Після закінчення університету здійснив тривалі мандрівки до Європи: Мюнхен, Париж, Берлін і, нарешті, Італія – країна, де він здобув безцінний досвід спостереження і аналізу пам'яток мистецтва безпосередньо на місці їх створення.

На початку 1880-х очолив реставраційні роботи в Кирилівській церкві, де відкрив унікальні фрески XII

століття, а трохи згодом працював у Софійському соборі. Одночасно розпочав викладацьку діяльність у Київському університеті (1887-97). На його лекціях студенти не лише слухали теоретичні курси з історії мистецтв, а й безпосередньо вивчали пам'ятки: фрески, мозаїки та архітектурні деталі Софійського собору, Кирилівської церкви та інших об'єктів. Таке поєднання теорії, дослідження та практичної роботи стало важливим компонентом його педагогічної методики, яка формувала у студентів критичне мислення та навички практичного мистецтвознавчого аналізу. Зважаючи на брак підручників і навчальних видань з історії мистецтва, використовував власні наукові праці у лекціях та практичних заняттях. Серед них – «Київське мистецтво X, XI та XII століть», «Відкриття фресок Києво-Кирилівської церкви XII століття» (обидві – 1883).

А. Прахов – автор проєкту художнього оформлення Володимирського собору та керівник групи художників, що здійснювала розпис собору (1884-96). Він активно залучав до роботи молодих митців, зокрема учнів Київської рисувальної школи Миколи Мурашка, створюючи майданчик для практичного навчання і формування професійних навичок майбутніх художників та реставраторів.

У 1910 став членом Київського товариства охорони пам'яток старовини та мистецтв. Відомий також як автор однієї з перших публікацій про мистецьку спадщину Тараса Шевченка – статті «До малюнків Т.Г. Шевченка» (1876), де підкреслив потребу розширення уявлень про Шевченка як талановитого художника.

Помер у Ялті 14 травня 1916.